

Sårbare livssituasjoner og helsefremming

Ruth Kjærsti Raanaas,
NMBU

Folkehelsepraten,
6. des 2024

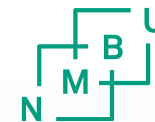
«Sårbarhet» et mye brukt begrep

- Sårbarhet er et begrep som brukes hyppig i politikkutforming
- Sårbare kan ha rettigheter etter loven, eller krav på tilpasning
- Men hvem snakker vi egentlig om, og hvordan bruker vi begrepet?

lærevansker til å lære å lese og regne, og hva man kan gjøre med elever som ikke trives i klasserommet. Det er også behov for mer forskning om små og **sårbare grupper**, om årsaker til kjønneforskjeller i barnas utvikling og læring i skolen. Dette kan ha negative konsekvenser. Med dårlige boforhold blir det vanskeligere å ta imot og ha nytte av helse-, omsorgs- og velferdstjenester, gjennomføre utdanning og delta i arbeidslivet. Forskning viser at boforholdene særlig påvirker **sårbare grupper** som barn, lavinntektsfamilier, innvandrere og personer med dårlig helse. (39)

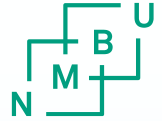
Barneverntjenesten behandler jevnlig sensitive opplysninger om barn og familier i en **sårbar livssituasjon**. Tillitsforholdet mellom barneverntjenesten og henholdsvis barnet og familien avhenger av at disse opplysningene behandles forsvarlig og ikke spres til flere enn de som trenger dem. Dette kan være et viktig tiltak for å sikre at opplysningene bedre kan vareta **sårbare grupper** i framtida. Prosjektet er finansiert av Europa preges på mange områder av virkningene av finanskrisen. Vi ser konsekvenser for mennesker og samfunn gjennom voksende arbeidsledighet, redusert velferd og krevende omstillinger. Økonomiske innstramminger går først og fremst utover **sårbare grupper** som unge, minoriteter og personer med lav utdanning.

Det er gode erfaringer med flerkulturell doula som et tiltak for trygghet. En flerkulturell doulas oppgave er å gi den gravide hjelp til å finne fram til tilbudene i helsetjenesten og være til stede under fødselen for å gi trygghet, støtte og bidra til mestring. Tilbudet er rettet til nyankomne kvinner i en **sårbar livssituasjon**. Det ble bevilget to mill. kroner til doula tilbudet i 2023. Midlene er videreført i 2024. Regjeringen er opptatt

Sårbarhet

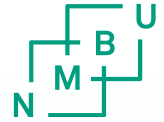
- Sårbarhet (vulnerability) – brukes på mange måter:
- Et resultat av biologiske, sosiale, kulturelle og psykologiske faktorer som disponerer for sykdom, lidelse eller marginalisering
- Som inngang til å diskutere sosial ulikhet i en eller annen form –
 - for eks. utrygghet, relative økonomiske eller sosiale vanskeligheter, begrensede mestringsressurser eller udekkede behov
- Relateres til risiko (eksponering for krise, indre risiko relatert til mestringsressurser, og alvorlighetsgraden av det det gjelder)

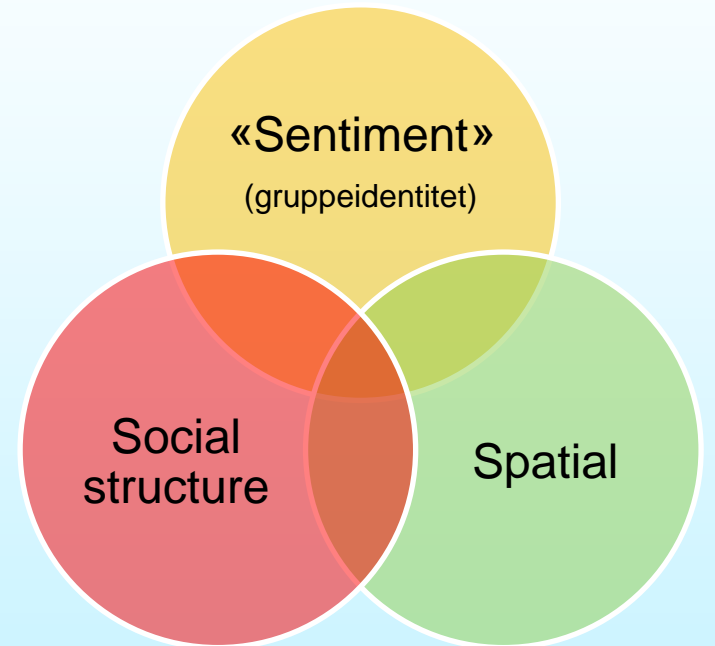
Eksempler på «sårbare grupper»

- ut i fra fysiske/ biologiske faktorer, for eks. funksjonshemmede, barn, kvinner,
- ut i fra livssituasjonen som gjør dem sårbare, for eks. asylsøkere/flyktninger, rusmisbrukere, uten fast bopel, lever under fattigdomsgrensen
- «Sårbare grupper» - når personer ses på som sårbare i kraft av å passe inn i gruppe

Identitet som et interpersonlig fenomen

- Identitet som:
 - et ***interpersonlig fenomen***
 - Det gjelder både for personlig identitet og gruppeidentitet
 - selvet eller gruppen slik det forstås og tolkes av den enkelte eller gruppen i samspill med omgivelsene

Dimensjoner ved en gruppe/
“community”

«Sårbarhet» – brukes ofte normativt

- Slike normative forståelser av sårbarhet – kan også **føre til stigmatisering** – og utenforskap
- De færreste ønsker å få **sin identitet redusert til en ofte negativ ladet** egenskap.

Negativ identitet påvirker handlingsrom

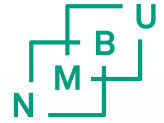
- Negativ identitet og stigma hvor personer eller grupper faller utenfor sosialt verdsette roller påvirker handlingrom og kapabilitet

Så hvordan snakker vi da om sårbarhet?

- Mennesker **er** ikke sårbare, men kan befinne seg i marginale eller **sårbare livssituasjoner**
- Kan være sårbare i noen situasjoner, men ikke i andre
- Sårbarhet som noe allment og kontekstuel

Hvordan snakker vi da om sårbarhet?

- Hvis prøver å allmenngjøre sårbarhet
 - Risiko for å underkjenne det spesifikke ved den enkeltes sårbarhet
- Grue (2010) foreslår å bruke ***alminneliggjøring***

Sårbarhet som fellesmenneskelig grunnvilkår

- Sårbarhet som en ressurs og et fellesmenneskelig grunnvilkår eller forutsetning for sosiale fellesskap
- Som en fellesmenneskelig erfaring er det å oppleve seg sårbar en mulighetsbetingelse for medfølelse, innlevelse og ansvar
- Sårbarhet som noe produktivt

(hentet fra: milestonehealth.ca)

Helsefremming

Styrke grupper/ lokalsamfunnets (community) mulighet til å handle, gjennom aktivt engasjement og deltagelse. Identifisere behov, å prioritere, planlegge og implementere handlinger for at befolkningen skal oppleve kontroll i hverdagen og oppnå bedre helse.

Ottawa Charter for Health Promotion

Ontario Healthy Communities Coalition • Coalition des communautés saines

Utvikle personlige ferdigheter: Styrke folks kunnskap om og forståelse for hva som styrker helse. Styrke selvbevissthet, selvfølelse, opplevelse av kontroll, problemløsnings- og mestringsferdigheter.

Skape støttende miljø: Innebærer å redusere stigma, diskriminering Vektlegger den gjensidige avhengigheten mellom individet, familien og samfunnet man er en del av

Funksjonsnedsettelse og Den biomedisinske modellen -

- Funksjonshemming som relatert til svekkelse
- noe som bør fikses, kureres
- Svekkelse forstått som noe galt med personen som trenger medisinsk behandling
- funksjonshemming ses på som noe negativt
- *Skaper ofte lave forventninger om livskvalitet for de det gjelder*

Illustrasjon fra: Leger ser pasienter som medisinske objekt | UiT

Funksjonsnedsettelse og Den sosiale/ relasjonelle modellen

- Funksjonshemming som forårsaket av hvordan samfunnet er organisert
- «funksjonshemming bør ikke i lammelser, men i trapper uten tilhørende rampe, ikke i blindhet, men i mangel på blindeskrift og lydbøker, ikke i dysleksi, men i undervisningsmetoder som ikke er villige til fleksibilitet..»
- *(Eli Clare, 2017, p.12-13)*

Funksjonshemming og Den ikke-tragiske modellen

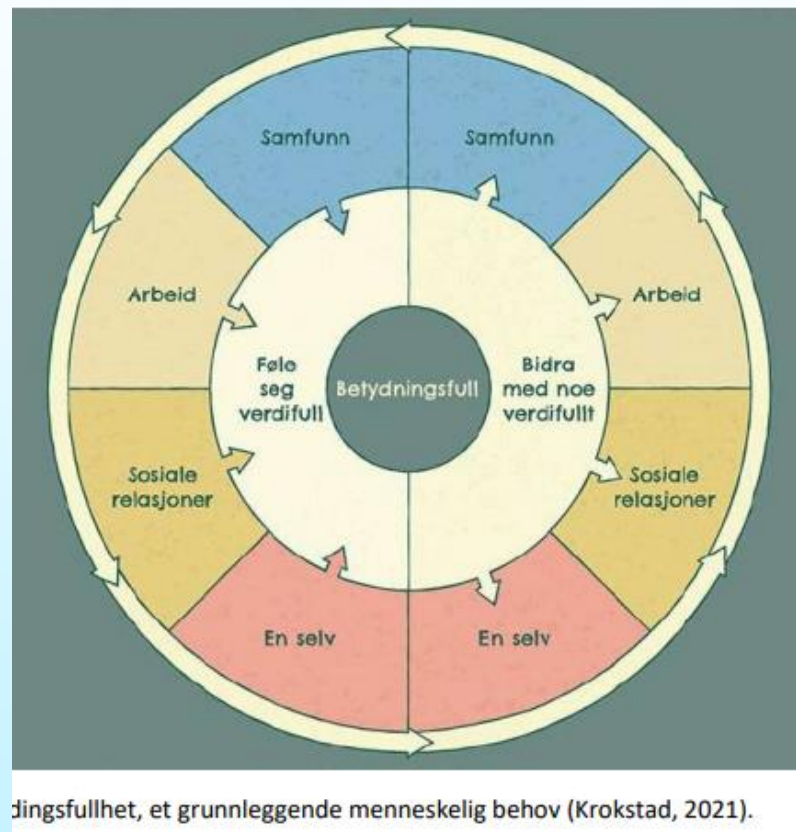
- **Ikke-tragisk syn** på funksjonshemming som omfatter sosiale identiteter (individuelle og kollektive)
- Søker å forstå funksjonshemming med utgangspunkt i alternative liv og verdier
- Anerkjenne funksjonsvariasjon som en alminnelig del av menneskets eksistens
- Respekt på måter som ikke forsterker normative standarder
- **Bekreftede og lære av ulike og alternative måter å sanse og kjenne verden på**

Re-Storying Landscapes for Social Inclusion

Privilegium å bidra med noe verdifullt til samfunnet

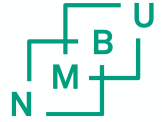
- **Mattering** (anerkjennelse eller betydningsfullhet)
- *å bli **anerkjent** som aktiv deltager i samfunnet er viktig for å oppleve at har verdi/ for helse*
- For å erfare/ føle seg verdifull – må erfare at bidrar med noe verdifullt

Samfunnsdeltagelse

- Delta på ulike arenaer i samfunnet, som arbeidsmarked, utdanning og samfunnsliv
- Delta i kulturelt verdsatte roller som:
 - kunst, teater, musikk, litteratur,
 - Idrett, friluftsliv
- Gjennom det man gjør/er engasjert i at kan man vinne anerkjennelse og respekt, som igjen kan styrke identitet opplevelse av kontroll/ empowerment og helse

Sosial rettferdighet og inkludering

- rettferdighet som:
 - økonomisk (om)fordeling – tilgang til ressurser og arenaer for deltagelse
 - kulturell anerkjennelse
 - politisk representasjon

Kor som arena for inkludering og fellesskap

For å gjenspeile mangfoldet i samfunnet rekrutterer flere norske kor personer med innvandrerbakgrunn. Disse korene har blitt arenaer for inkludering, kulturutveksling, språktrening og fellesskap.

Fra moss.frivilligsentral.no

A research poem of Keith's narrative is presented below:

When you a little kid,
you never know,
you never know the crime

Until you grow up
and you're like
"Oh, why's it so crazy?"

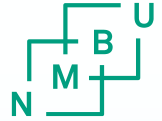
When you a little kid,
the last thing on your mind is *Run! I'm about to get shot!*

the only thing on your mind is *Run. He's about to come tag me.*

Gatas Gynt. Photo: Adrian Øhrn Johansen. Dagbladet
(Bilde av arbeid med scener til filmen)

Oppsummering

- Synliggjøre utfordringer ved en normativ forståelse av sårbarhet
- Helsefremming innebærer en ikke-tragisk syn på potensielt sårbare
- Inkludering og deltagelse av alle gir mulighet til å vinne respekt og anerkjennelse og få styrket identitet

Referanser

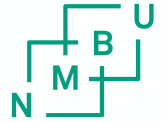
- Anderson, M., Goodman, J., & Schlossberg, N. K. 2012. *Counseling adults in transition. Linking Schlossberg's theory with practice in a diverse world* (4th ed.). New York: Springer.
- Barry, 2007. Building capacity for effective implementation of mental health promotion. Guest editorial. Australian e-journal for the advancement of mental health. 6.
- Bell S.L., 2019. Experiencing nature with sight impairment: Seeking freedom from ableism. *Environment and Planning E: Nature & Space*, 2(2), 304-322.
- Bolt, D. 2019. *Cultural Disability Studies in Education*. Abingdon: Routledge.
- Brown, K. 2014. Questioning the vulnerability zeitgeist: Care and control practices with 'vulnerable' young people. *Social Policy and Society*, 13(3), 371–387.
- Brown, K. 2015. *Vulnerability and young people: Care and social control in policy and practice*. Policy Press.
- Brown, K., Ecclestone, K., & Emmel, N. 2017. The many faces of vulnerability. *Social Policy and Society*, 16(3), 497–510.
- Butler, J. 2004. *Precarious life*. London/New York, Verso.
- Campbell, 2000, social structurespace and sentiment: Searching for common ground in sociological conceptions of community. In Chekki (Ed). *Community structure and dynamics at the dawn of the new millenium*. Connecticut, JAI Press Inc.
- Clare, E. 2017. Notes on natural worlds: Disabled bodies, and a politics of cure. In: Ray, S.J. and Sibara, J. (eds.) *Disability Studies and the Environmental Humanities. Toward an Eco-Crip Theory*. Nebraska: Board of Regents of the University of Nebraska, 403-421.
- Crider, C., Calder, R., Bunting, KL., Forwell, S. 2015. An Integrative Review of Occupational Science and Theoretical Literature: Exploring Transition. *Journal of Occupational Science*, 22:3, pp. 304-319
- Dill 2015. Poetic Justice: Engaging in Participatory Narrative Analysis to Find Solace in the "Killer Corridor". *Am J Community Psychol* 2015 55:128–135

Referanser

- Engebretsen, E. & Haldar, M. 2010. Annerledeshet og medvirkning. Er det plass til en sårbar klient? I J. Kristeva & E. Engebretsen (red.), *Annerledeshet. Sårbarhetens språk og politikk* (s. 195–21). Oslo: Gyldendal.
- Fraser, N. & Honneth, A. 2003. Redistribution or recognition? A political-Philosophical Exchange. London, Verso.
- Giddens A. 1991. *Modernity and self-identity. 1991. Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press
- Grue, J. 2010. Annerledeshet og identitet. I J. Kristeva & E. Engebretsen (red.), *Annerledeshet. Sårbarhetens språk og politikk* (s. 84–101). Oslo: Gyldendal.
- Hästbacka, E., Nygård, M., Nyquist, F. 2016. Barriers and facilitators to societal participation of people with disabilities: A scoping review of studies concerning European countries. *European Journal of Disability Research* 10, 201-220.
- Horghagen, S. & Josephsson, S. 2011. Theatre as liberation, collaboration and relationship for asylum seekers. *Journal of Occupational Science*
- Kagan, C., Burton, M., Duckett, P., Lawthom, R., Siddiquee, A. 2020. *Critical community psychology. Critical action and social change*. Second edition. New York, Routledge
- Kemit, P. 2018. Forståelser av begrepet sårbarhet I lys av forskningsetiske tradisjoner. I B. Berg, G.M.D. Haugen, K. Elvegård & P. Kemit (red.), *Marginalitet, sårbarhet, mestring* (s 19-34). Oslo, Universitetsforlaget.
- Kojan, B.H., 2016. Er Nancy Frasers rettferdighetsterori nyttig for sosialt arbeid? *Fontene*
- Krokstad, S. 2021. Hva skal til for å få flere i arbeid? *Tidsskrift for den norske legeforening*, 141.
- McAdams, D 2001. "The psychology of life stories". *Review of General Psychology*. **5** (2): 100–122. [CiteSeerX 10.1.1.525.9413](https://doi.org/10.1.1.525.9413)
- Prilleltensky, 2020. Mattering at the Intersection of Psychology, Philosophy, and Politics. *Am J Community Psychol*. 65:16–34

Referanser

Raanaas, R.R., Aase, S.Ø. & Huot, S. 2018. Finding meaningful occupation in refugees' resettlement: A study of amateur choir singing in Norway, *Journal of Occupational Science*

Raanaas, R.K., Bjøntegaard, H.Ø., Shaw, L. A scoping review of participatory action research to promote mental health and resilience in youth and adolescents. *Adolescent Research Review*.

Smith & Reid, 2018: Which 'being' in wellbeing? Ontology, wellness and the geographies of happiness. *Progress in Human Geography* 2018, 42, 807–829

Swain, J. and French, S. 2000. Towards an Affirmation Model of Disability, *Disability & Society*, 15, 569-582,

Thomassen, M. 2020. Sårbarhet og fellesskap, Idunn

White 2017. Relational wellbeing: re-centring the politics of happiness, policy and the self *Policy & Politics*, 45, 121–36

World Health Organization. Regional Office for Europe. 1986. Ottawa Charter for Health Promotion, 1986. World Health Organization. Regional Office for Europe.